

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת וירא תשפ"ב שנה שלישית גליון 110

בעניין אי שרי להקפא מאכל בשביעית שכשיפסיד יפסד

קושיא מאין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה דמשמע שצריך לשמור על פירות שביעית שלא יבואו לידי הפסד

ולכאורה קשה מהא דתנן בשביעית פ"ח מושג' ד' דאין מבשלין ירק של שביעית עם שמן של תרומה, ופירש הרמב"ם שם דהטעם בזה, משום דאם יפסל התרומה ישרף הכל, ונמצא שגורם לפירות שביעית שלא יאכלו, עכ"ד.

והרי אינו מפסיד הירק של שביעית בידים, דבבישולו עם השמן של תרומה לא נפסד הירק כלל, ואין זה אלא גרמא בעלמא, שע"י בישולו עם התרומה יכול לבוא הפסד לירק של שביעית. ומבואר דגם זה נאסר בפירות שביעית, דמלבד האיסור להפסיד הפירות שביעית חייב גם לשמור שלא יבוא הפסד לפירות.

אכן הר"ש שם פירש דהטעם שאין מבשלין ירק של שביעית עם שמן של תרומה הוא משום התרומה, דזה גורם הפסד לתרומה, דכשיבוא זמן הביעור יאסר הירק באכילה, ונמצא שהפסיד את השמן של תרומה. ולפ"ז אין ראייה מהמשנה דאסור לגרום הפסד לפירות שביעית. **וא"כ** הדרא קושיא לדוכתא, דאמאי מותר ליטול אתרוג של שביעית, הא ע"ז גורם הפסד לאתרוג, וכמו שאסרו ליטול אתרוג של תרומה מהאי טעמא.

ואין לומר שכשמשל ירק של שביעית בשמן של תרומה הרי הוא מפסידו מערכו שהרי כיון שהוא עלול לטומאה הרי הוא ירד מערך שויותו והרי הוא כהפסד, אכן נראה שבשביעית אין איסור להוריד הפירות מערכן הממוני, שהרי ניתן לאכלה ורק מה שאינו לאכלה אסור ומה שיורד מערכו אינו חשיב הפסד אם הוא אכתי ראוי לאכילה, אלא שהיה מקום לומר שממעיטו מאוכלו שהרי אינו ראוי אלא לכהנים ולהכי אסור, אבל הרמב"ם לא כתב האי טעמא אלא שמביאו לידי טומאה, ולכן אכתי קשה מ"ש מהא דשרי ליטול האתרוג בשביעית ולא חיישינן שיבוא לידי הפסד ממשמוש הידיים וצ"ע.

יב' אם אסור לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה משום דממעטו משותיו

ואכתי צ"ע שהרי שנינו במשנה בתרומות פ"א מ"א אין מבשלין יין של תרומה משום שממעיטו, והרמב"ם פסק כן בפרק י"א מהלכות תרומות, ובירושלמי נחלקו בביאור מה שאסרו מפני שממעיטו יש שפירשו משום שממעיטו משותיו היינו שמעטה רק כהנים יכולים לשתות, ולפ"ז יהא אסור לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה משום שממעיטו משותיו שהרי אסור לזרים וקשה אמאי כתב הרמב"ם שאסור לבשל בשמן של תרומה רק משום שלא יבוא לידי פסול והיינו שיכול לבוא לידי טומאה ולמה לא כתב שממעטו משותיו.

ובאמת בדרך אמונה פרק ה' מהלכות שמטה ויובל ה"כ כתב שלא יבוא לידי פסול היינו שלא יבוא לידי טומאה וגם שאסור לזרים ופירש כן כוונת הרמב"ם, וצ"ע שהרי הרמב"ם כתב שמביאו לידי פסול ולא כתב שאסור לזרים.

יבואר דמעטו משותיו אינו אלא במקלקל המאכל למקצת בני אדם

ושמעתי מידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א דאפשר דמעטו משותיו אינו אלא כשמתקלקל האוכל ולכן ממעטו משותיו אבל כשממעטו משותיו שלא על ידי קלקול המאכל אין בו איסור.

ולדבריו מה שדנו הפוסקים שלא להבדיל על יין של שביעית משום שאסור לזשים וכתבו כיון שמדינא אין בו איסור לכן מותר להבדיל עליו ולמש"כ שכל שאינו מתקלקל אינו אסור למעט משותיו הרי במבדיל על יין שביעית אינו מתקלקל בהבדלה ולהכי שרי וצ"ע.

וצ"ל בזה, דבאמת גם בשביעית יש דין משמרת שצריך לשמור שלא יבוא הפירות לידי הפסד, והא דאמרו בגמ' דאסור ליטול אתרוג של תרומה משום דמפסידה, נראה דאם יפסד האתרוג אינו עובר באיסור דאורייתא אלא באיסור דרבנן, דמדאורייתא אין אסור אלא להפסיד או לטמא בידים, אבל כמפסיד ע"י גרמא אינו אסור אלא מדרבנן. וא"כ י"ל

נשאלתי אם מותר להכניס בננה של שביעית למקפא כדי לאוכלה כשהיא קפואה שכן דרך הרבה לעשות כן ואוכלים אותה כן במקום גלידה לקינוח סעודה, אבל אם תפסיד הבננה הרי היא לא תהיה ראויה לאכילה, האם חשיב כמביא פירות שביעית לידי הפסד.

הנה כתב הרמב"ם פרק ה' מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד' וז"ל ואין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה שלא יבאנו לידי פסול, ואם בישל מעט ואכלו מיד מותר שהרי לא הניח כדי לבוא לידי פסול, עכ"ל.

ומבואר ברמב"ם שאסור לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה שהרי יכול לבוא לידי טומאה ויפסלו הפירות שביעית מאכילה וא"כ אפשר שה"ה שאסור גם כן להקפא את הבננה משום שאחר ההפשרה תתקלקל הבננה מאכילה ואע"פ שיכולים לאכול אותה כשהיא עדיין קפואה אבל מאחר שיכולה לבוא לידי הפסד דמי להא דאמרו אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה.

אמנם נראה שאם דרכו לאכלו כשהוא קפוא מותר, שהרי כל מאכל שטוב לאכלו חי ומבושל כמו תפוחים ושיזים וכדו' הרי אם אין מבשלין אותם הם יכולים להתקיים זמן רב אבל אם מבשלים אותם הם מתקלקלים כשהם לא במקפא או במקרר, וא"כ איך מותר לבשל תפוחים בשביעית הרי יכולים לבוא לידי הפסד ועכ"ל דכל שאוכלו כדרך אכילה מותר לאכלו בכל דרך שהיא ויהי שלא יבוא לידי קלקול, אבל לבשל ירק בשמן של תרומה אינו צורך האכילה שהרי יכול לבשלו בשמן של חולין ואפי' אם אין לו שמן אחר אבל אינו מנוע מלאכול כמו שהוא אלא שבשמן זה אסור לבשלו ובוה אינו מונע אותו מצורת אכילתו, ולהכי אמרין דכיון שיכול לבוא לידי פסול אסור לבשלו בשמן של תרומה, ופשוט.

ויש לעיין מ"ש מהא דתנן שמותר ליטול אתרוג של שביעית לנטילת לולב כדאיתא בסוכה דף ל"ט א' הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה וכו' מבואר דיכול ליטול אתרוג של שביעית לנטילת לולב אלא שאסור לשלם עבורו לעם הארץ משום שאין נותנין דמי שביעית לעם הארץ, ומשמע דאפילו לכתחילה יכול ליטול, והקשו האחרונים מ"ש מאתרוג של תרומה דשנינו במשנה בסוכה בדף ל"ד ב' שלא יטול ומפרש בגמ' בדף ל"ה ב' לחד מ"ד דהטעם מפני שמפסידה, והיינו דע"י משמוש הידיים נמאסת קליפתה החיצונה, ואסור להפסיד תרומה, והרי גם פירות שביעית אסור להפסיד כדדרשינן בגמ' בפסחים דף נ"ב ב' לאכלה ולא להפסד, וא"כ ה"נ יהיה אסור ליטול אתרוג של שביעית מהאי טעמא שמפסידה.

יבואר שאין דין משמרת בשביעית

ותירץ הריד"ב (פ"ה אות א'), דבאמת צ"ב אמאי אסור ליטול אתרוג של תרומה, הרי הוא אינו מתכוין להפסיד את האתרוג, ואין זה פ"ר שיפסד האתרוג, וא"כ אמאי אסור ליטול, הא קי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר.

ועכ"ל דבתרומה יש הלכה של משמרת תרומות, דמלבד מה שהוא אסור להפסיד את התרומה הוא מצווה גם על שמירתה שלא יבוא לידי הפסד, וכמו שאמרו בגמ' בבכורות דף ל"ג ב' היתה במקום המוגלה יכנסה, ולכן אין שייך להתיר ליטול אתרוג של תרומה משום שהוא אינו מתכוין שהרי מ"מ הוא חייב לשומרה שאף מעצמה לא תפסד, ואילו התירא דדבר שאינו מתכוין לא מהני אלא שלא חשוב שהוא עושה המעשה.

אבל בפירות שביעית לא אסרה תורה אלא להפסיד וכדדרשינן לאכלה ולא להפסד, אבל אינו מזהיר גם לשמור שלא יפסדו הפירות, ולכן מותר לו ליטול אתרוג של שביעית כיון שהוא אינו מתכוין להפסידו.

של שביעית מ"ש מאתרוג של תרומה ואמר לו ענין מש"כ הריד"ב ז' שבאתרוג של שביעית אין דין משמרת אלא שכתב שמה שחששו להפסד קליפת הפרי שנעשה על ידי משמוש הידיים אינו אלא במקום שיש חוב משמרת אבל במקום שאין חוב משמרת לא חששו להפסד קליפת הפרי ע"ש.

* בספר מקור ברוך לבעל התורה תמימה חלק ד' פרק ל"ח כתב שבבחרותו פגש באכסניא את הבית הלוי ואמר לו שרצה שישאלו קושיא חזקה ונמצא והוסף לאמר כי אוהב הוא קושיא אשר תחרי את המוח ותעזוב את העצבים ואם יש אתך כאלה העל אותן על השלחן, והקשה לו קושיא זו איך מותר ליטול אתרוג

דברתו שאפשר ליטול אתרוגים אחרים אמרו שלא יטול של תרומה, אבל בשביעית שכל הפירות קדושים, אם נאסור לקחת אתרוג של שביעית לא יוכלו לקיים את המצוה, ולכן לא גזרו ע"ז. שוב הראוני בדרך אמונה בבה"פ ה' ה' ח' שכ' כע"ז.

בעניין משקה החביב לו משום תעריבות הטפל שבו האם צריך להקדימו לברכה

להקדימו לברכה, דחביבות תלוי במציאות אם הוא מחבבו יותר, ולמשל האוכל בורקס שמחבב אותו מחמת המילוי של התפוח"א שבו גם כן צריך להקדימו למוזנות אחר אע"פ שמשום המוזנות אינו חביב עליו אבל סוף סוף אותו מאכל חביב עליו יותר ופשוט.

יבואר אם השוטה רביעית מים שלא לצמא אלא שמעורב בו משקה מתוק אם מברך לאחריו בורא נפשות

ובספר בר אלמוגים סימן ק"ד כתב בשם ההפלאה בברכות דף ל"ז ד"ה ובזה שכתב דהנה התוס' בב"ב דף צ"ו ב' בד"ה ואחד כתבו דעל שכן שעורים מברך שהכל משום דלא אישתני לעילויא דאית ליה עילויא אחרינא בפת, ועוד דמי יימר דשכר עיקר דילמא מיא עיקר, והקשה ההפלאה אמאי לא כתבו התוס' בברכות דף ל"ח האי טעמא שהמים עיקר והשעורים טפל וז"ל נלענ"ד דאם הטעם משום דמיא עיקר א"כ הרי כששוטה שלא לצמא דפטור המים מברכה יברך על טעם השעורים בורא מיני מוזנות, וע"כ שהטעם הוא כמו שכתבו תוס' בברכות דף ל"ח דהשכר רק טעם בעלמא ועל טעם מברך שהכל, וחזינו לדעתו שאם שוטה מים שלא לצמא אף שעירב בהן שכר של שעורים לא מקרי שהברכה על המים אלא הברכה על השעורים ולכן קשיא ליה שיברך במ"מ ע"כ.

ונראה מדבריו דס"ל שאין כל המשקה נהפך להיות שכר שהרי כתב שהמים אינם טעונים ברכה שהרי שותהו שלא לצמא אלא מברך על הטפל כמו בכל מקום שאינו מברך על העיקר הרי הוא מברך על הטפל ולכאורה לדבריו אם ממתיק המים במשקה מתוק הרי אינו יכול לברך בורא נפשות אחריזי אפי' אם שוטה רביעית שהרי את המים שותה שלא לצמא אלא שהמתיק אותו במשקה מתוק א"כ אינו מברך אלא על הטפל והטפל עצמו אינו רביעית כדי שיברך עליו ברכה אחרונה והוא פלא גדול. **ובפשוטו** נראה שכל המשקה נהפך להיות משקה אחר אינו חשוב כטפל ועיקר אלא אמרינן טעם כעיקר והכל נהפך להיות משקה מתוק וצ"ע.

נסתפקו הלומדים באדם שיש לפניו שני מאכלים שברכתן שוה ובאחד מעורב דבר הטפל מז' המינים שבא להמתיקו ולהשביחו אך אינו עיקר המאכל וכמו גבינה שיש בו זיתים וגבינה שאין בה זיתים שמברך על שניהם שהכל האם צריך מקדים את הגבינה עם הזיתים משום שיש בה ז' המינים.

והנה הערנו בגליון הקודם באחד שהיה לפניו קולה ומים דבוודאי הקולה חשוב יותר ומברך עליו אע"פ שאינו בריא כל כך, והעירנו שבאמת הקולה אינו חשוב שהרי עיקרו מים הוא ומה שמחשיבו הוא מה שמעורב בו והוא באמת טפל למים שהרי אינו עיקר המשקה אלא שהוא ממתיק את המים וא"כ אינו חשוב משקה חשוב בעצמותו כדי להקדימו שכל שרק הטפל חשוב אינו חשוב כדי להקדימו.

יבואר שמאכל שיש בו מז' המינים אבל הוא טפל לו אינו חשוב להקדימו לברכה

וראיתי בספר בר אלמוגים סימן כ"ז שהביא ראייה מדברי המגן אברהם בסימן ר"א שאין דין קדימה בשבעת המינים כשהוא טפל, דהנה במגן אברהם הקשה למה לי קרא דשעורה קודמת לגפן הרי אם עשה תבשיל הרי ברכת מוזנות קודמת לגפן ואם אוכלה הרי כגון קליות הרי אין ברכותיהן שוות ומברך על החביב קודם, וכתב דברכת מוזנות קודם רק משום שהוא מז' מינים יע"ש ולכאורה היה יכול ליישב באופן שעל הגפן הוא מברך גם האדמה כגון שהוא טפל למין האדמה ובוה צריך להקדים את השעורה רק משום שהיא קודמת לגפן, וע"כ מוכח שאין בוה מעלת ז', ולהכי פשוט שמקדים השעורה יע"ש שכתבו בשמו שכשהיה המין ז' מועט בסלט פירות היה אומר להקדימו אע"פ שאין ברכתו כברכת עצמו יע"ש.

וא"כ הוא הדין לעניין חביב אם אינו חביב אלא מחמת מה שהוא טפל זה אינו מחשיב את המשקה לחשוב יותר, אמנם נראה דבאמת בחביב כל שהוא חביב אע"פ שהוא מחמת הטפל חשיב כחביב דסוף סוף אותו משקה חביב עליו יותר ולהכי צריך

בעניין חולה סכרת שאוכל דבר שהוא מסוכן לו אם מברך ברכה ראשונה משום שכל שהוא אינו מסוכן לו

יחד, אבל מ"מ אינו מוזיקו אלא משעה שאכל הרבה אבל מתחילה שאכל אין זה מוזיקו לו ולא עבר באיסור ע"ז, משא"כ כשאוכל מאכל האסור כגון נבילה כשאכל כזית הרי החצי זית שאכל בתחלה נעשה למפרע חלק ממעשה העבירה שהרי גם אותו אוכלה הוא מן העבירה, ומתחילת האכילה עבר באיסור, וא"כ שפיר י"ל דכשאוכל דבר המוזיקו חייב לברך עליו כיון דבתחילת האכילה הרי הוא לא הוזיקו ורק כשאכל הכמות הגדולה הרי רק מכאן ואילך נעשה מוזיקו, וא"כ באכילה הראשונה לא עבר כלל באיסור, ולהכי שפיר מברך עליו כמו שאמר מרן הגריש"א זצ"ל.

ושמעתי מאמרו"ד זצ"ל ששמע מהגאון ר' משה קרליבך שליט"א ד' יתברך ישלח לו מהרה רפואה שלימה דיתכן שאדם יאכל חצי שיעור נבילה ויעיד עדות בב"ד והעדות שלו תהיה פסולה, ואם אח"כ יצא מב"ד ויאכל עוד חצי שיעור נבילה תוך כדי אכילת פרס, תהא עדותו שהעיד אחר שאכל אכילה של ח"ש נבילה כשרה למפרע. **והיינו** לפי"ד הרעק"א הנ"ל שאם נשבע שלא יאכל חצי שיעור נבילה, ואכל חצי שיעור נבילה, הדין הוא דפסול לעדות משום שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שהרי עבר על שבעתו, ואם אח"כ יצא מב"ד ואכל עוד חצי שיעור נבילה תוך כדי אכילת פרס, ונמצא שהחצי שיעור שאכל בתחילה אין בו איסור שבעה, כיון שלכסוף נתברר שאכל שיעור שלם של נבילה, ונמצא דכשהעיד את העדות עדיין לא נפסל לעדות מחמת שאכל שיעור של נבילה, שהרי אז הוא עוד לא אכל אלא חצי שיעור של נבילה, ונמצא שהעדות שלו כשרה למפרע, דמי שאכל חצי שיעור של נבילה כיון דאינו לוקה עליו אכתי כשר לעדות הוא, ודפח"ח.

ואע"פ שמה שאכל חצי שיעור הוא חלק ממעשה העבירה מכל מקום אינו נפסל לעדות אלא לאחר שגמר העבירה וכמש"כ הקצוה"ח סימן נ"ב לגבי השוהט בשבת ולגבי עדים שחתמו על הגט בשבת שאינם נפסלים אלא לאחר חתימתם יע"ש.

משום דשיעור שלם יש עליו איסור של נבילה ואין איסור שבעה חלה על איסור נבילה, וכשאכל שיעור שלם גם החצי שיעור נאסר משום נבילה דהכל אכילה אחת של איסור שלם הוא. אמנם בתשובות רעק"א ח"א סימן קנ"ד נסתפק דאפשר שהרמב"ם איירי שאכלו להכזית בבת אחת אבל באכלו לחצאין כיון שעבר על שבעה תו לא פקע מיניה כשאכל שאר הכזית בכדי אכילת פרס יע"ש.

וכמו באכילת מצוה כשאוכל חצי זית ומשלימו לכזית גם החצי הראשון הוא חלק ממעשה המצוה למפרע ולכן המפסיק לדבר אחר שהתחיל לאכול כזית מצוה אינו הפסק אע"פ שעדיין לא קיים מצוותו כיון שהתחיל במצוה וכשאכל כזית הרי גם אותו חלק נעשה חלק ממעשה המצוה למפרע משעת האכילה.

בגליון הקודם הובא ששאלו את מרן הגריש"א זצ"ל אודות חולה סכרת האוכל עוגה שיש בה הרבה סוכר ועל ידי כך מסכן את חייו, האם יברך על אכילה זו, ואמר דברכה ראשונה יברך אך ברכה אחרונה לא יברך, וטעמו משום דברכה אחרונה שהיא על אכילת כזית אין לברך כי בכמות מרובה של כזית ה"ז מסכן את חייו, וא"כ הוא איסור גמור ואין זה מברך אלא מנאץ, וזה דומה למה שפסק השו"ע סימן קצ"ו סעיף א' שאם אכל דבר איסור אע"פ שאינו אסור מלברך אין מברכים עליו לא בתחילה ולא בסוף, אולם ברכה ראשונה יברך, משום דקו"ל דברכה ראשונה מברכים אפילו על כל שהוא והרי בפירור הראשון עדיין לא מסכן את חייו וא"כ חייב לברך ע"ז.

ובספר קב ונקי להגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א הובא הערה בראש הספר ממרן בעל אילת השחר זצ"ל שאמר שיש לומר שגם ברכה ראשונה אינו יכול לברך, דאף שכשאכל משהו חייב לברך כיון שאינו מוזיקו מ"מ כשהוסיף אח"כ לאכול עוד שוב כל האוכל מוזיקו, וכמו מצינו בתשובות רע"א סי' ע"ו לענין שבעה על נבילה שחייילא על חצי שיעור ומכל מקום כתב שאינו חייב רק כשאכל חצי שיעור אבל כשאכל שיעור שלם אינו חייב על השבעה כיון שחייב על זאת מצד איסור נבילה ואין איסור שבעה חל על איסור נבילה ומדייק כן מלשון הרמב"ם יע"ש והאריך בזה בקהילות יעקב בשבועות שאפילו שבשעה שאכל חצי שיעור עבר על איסור שבעה מכל מקום אחר כך כשהוסיף ואכל עוד חצי שיעור ומצטרף לכזית נמצא שלמפרע לא עבר על שבעה.

ולפי זה גם בעניינינו אם אכל כזית ממאכל המוזיקו נמצא שלמפרע כל משהו מוזיקו וגם המשהו הראשון הוזיקו ולכן אינו יכול לברך ברכה ראשונה גם על משהו, עכ"ד.

ושמעתי ממוחזתי הגאון ר' אברהם ישעי' אדלר שליט"א שאמר שיש לחלק טובא בין ההיא דשבועה ובין האוכל מאכל המסוכן, דכשאוכל מאכל המסוכן אע"פ שכשאוכל כמות גדולה גם המשהו הראשון מוזיקו לו, שהרי המוזיקו הוא כל הכמות שאכל

² איתא בגמ' שבועות כ"ג ע"ב, וכן כתב הרמב"ם פרק ה' משבועות הלכה ז' וז"ל שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני, עכ"ל, ומבואר דאע"פ שאין איסור חל על איסור, מ"מ איסור חל על חצי שיעור, ולהכי אם נשבע שלא יאכל נבילה אלא חל השבועה, כיון דאין איסור שבעה חל על איסור נבילה, אבל אם אומר שבעה לא אוכל חצי שיעור של נבילה חל השבועה, משום דאיסור חל על איסור חצי שיעור.

וברעק"א שבועות דף כ"ג ע"א בד"ה על ספיקתו בנייר" וכן הוא בתשובות קמא סימן ע"ו כתב לדקדק מלשון הרמב"ם שכתב שבעה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטרפות **ואכל פחות מכזית חייב בשבועה** שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני, עכ"ל, דמבואר שאם נשבע שלא יאכל חצי שיעור של נבילה, אע"פ שחלה השבועה על חצי שיעור, מ"מ אם יאכל שיעור שלם לא ילקה,

בעניין עקירת רגליו לפני שפסע ג' פסיעות בשעה שעימוד לפני המתפלל

יבואר אם מותר לעבור לפני מי שגמר תפלתו אבל ממתין לחבירו שיגמור תפלתו

והנה בענין מש"כ שמוותר לעבור לפני אותו שעומד וממתין לחבירו שעומד מאחוריו שייסיים תפלתו, ואינו חשוב כמתפלל שאסור לעבור לפניו לא מבעיא לטעמא שמפריע לו בכוונת התפלה, אלא אפי' לטעמא שעובר בינו ובין השכינה שרי כיון שאינו חשוב עומד לפני המלך.

העירוי ממש"כ המ"ב סימן ק"ב ס"ק ג' בהא דאסור לישב בתוך ד' אמות של מתפלל וכתב שם וז"ל ואפילו אם המתפלל עומד בתחנונים שלאחר התפלה כ"ז שלא פסע וה"ה לענין שלא לעבור נגד המתפלל, עכ"ל, ומבואר שכל זמן שלא פסע הרי הוא כעומד לפני המלך, וא"כ אסור לפסוע גם בתוך ד"א של המומתין לחבירו שעומד מאחוריו ומתפלל, אבל עיי"ש עוד בספר שיח השדה בסוף דבריו שדן בא' שסיים ומאחוריו עומד א' שממתין למי שמאחוריו שעדיין לא סיים, והא' לא נכנס לד' אמותיו של הג', דשרי לו לפסוע כי היכי דשרי ליה לישב וכו', וכתב דאע"ג דבמשנ"ב כתב רכ"ז שלא פסע חשיב עומד לפני המלך (וא"כ ההוא שלפניו, חשיב שעדיין מתפלל), היינו דווקא 'שלא להפסיק דביבור מה שאין צריך'. וכן מש"כ במשנ"ב סי' צו, גבי הא דאסור לרוק בתפילה דה"ה בתחנונים או קודם שפסע, וכ"כ (סי' קד סק"ט) יעו"ש, ומשמע דקודם שפסע ג' פ' חשיב עדיין כעומד לפני המלך, נראה דאינו אלא לענין לרוק ולא לענין לעבור לפניו.

יבואר דבספר שערי הקדש כתב דחשיב כעומד לפני המלך

והנה הראני בני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א שבספר אגן הסהר חלק ג' הובא שכבר כתב בזה בהגהות שערי הקדש להגאון ר' יהושע הכהן מוולאזין וצ"ל על ספר עבודת הקדש להחיד"א במורה באצבע וז"ל שכתב במאמר מורדכי שאם סיים תפלתו מותר לענות אפי' ברוך הוא וב"ש, ולפ"ז מסתקנת למשל אם ראובן סיים תפלתו ורוצה לפסוע רק שמעון מתפלל תוך ד' אמותיו ושמעון גם הוא סיים תפלתו לאחר תחנונים רק לוי מתפלל לאחוריו בתוך ד"א של שמעון ויותר מד"א מראובן לפ"ז לכאורה מותר לפסוע כיון ששמעון עומד לאחר התחנונים ואין שייך הטעם שיבלבל כוונתו כיון שאין שם מותר לומר, אך לפי הטעם שכתבו הפוסקים שאסור לעבור נגד המתפלל מפני שהשכינה כנגדו ומפני זה כתבו שאפי' אם משלשל טליתו על פניו ג"כ אסור לעבור נגד פניו הגם שאין שייך שיבלבל כוונתו וא"כ לפ"ז אסור לראובן לפסוע שכל זמן שלא פסע שמעון שכינה כנגדו, והראיה ממה דאיתא בשו"ע סי' קכ"ג אחר שפסע ג' פסיעות כשיאמר עושה שלום בברומיו הופך פניו לצד שמאלו ואח"כ כשיאמר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו לצד ימינו כו' וכתבו הטעם שתחלה משתחוה לצד שמאלו מפני שנותן כבוד לשכינה שהוא כנגד המתפלל ושמאלו הוא גם הוא צד ימין השכינה וא"כ מוכח שכל זמן שלא פסע עדיין שכינה כנגדו וא"כ אסור לראובן לפסוע נגד שמעון מפני כבוד השכינה, עכ"ל.

והנה בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' לז) הביא ראה מדברי המג"א (סי' תכב סק"ב) דנראה מדבריו דכל דאמר יהיו לרצון הב' והסיח דעתו מלומר תחנונים עוד, הו"ל כאילו עקר רגליו וכגמר התפילה ממש. וא"כ הכא נמי יש להקל דאינו חשוב כעומד לפני השכינה, דהנה שם במג"א קאי עמש"כ השו"ע בהל' ראש חודש דאם שכח יעלה ויבוא בשחרית דר"ה, ולא נזכר עד שהשלים תפילתו חוזר לראש, וכתב השו"ע דאם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו ונזכר שלא אמר יעו"י אחר שהשלים תפילתו קודם שעקר רגליו, יחזור לרצה. וכתב ע"ז המג"א וז"ל משמע דאם סיים התחנונים אף על פי שלא עקר רגליו חוזר לראש מידי דהוי אמי שאינו רגיל לומר תחנונים, מיהו הלשון לא משמע כן, וגם בגמ' איכא חד לישנא דמי שרגיל לומר תחנונים אפי' עקר רגליו אינו חוזר לראש, ש"מ דס"ל דאין קבע לתחנונים, וא"כ ללישנא בתרא ג"כ אפי' סיים תפילתו ותחנונים כ"ז שלא עקר רגליו אינו חוזר לראש, מיהו משמע בירושלמי פ"ה דברכות דכל שהסיח דעתו מלהתפלל הוי כאלו עקר רגליו, ונ"ל דזהו דוקא כשאמר יהיו לרצון שזהו גמר התפלה כנ"ל, עכ"ל המג"א.

הרי מבואר מסו"ד בשם הירושלמי בברכות, דכל שהסיח דעתו מלהתפלל הוי כאילו עקר רגליו, וע"ז הוסיף דווקא כשאמר יהיו לרצון. ומקוה"ד בירושלמי בברכות (פ"ה ה"ג) 'אמר רבי יודה בן פזי, הסיח דעת כמי שעקר את רגליו, וכדפי' בפני משה שם 'הסיח דעת' הסיח דעתו מתפלתו אחר שגומרה ולא היה בדעתו לומר עוד איזה תחנונים הוי כמי שעקר את רגליו וחוזר לראש, ומהו הוכיח שכשגמר תפלתו הרי זה כעקירה ממש. **ולכאן** אינה ראייה מכרעת, שלא אמרו שהוא כעקר רגליו אלא לעניין שאינו חשוב כעומד בתוך תפלתו, אבל אפשר שעדיין חשוב הוא כעומד לפני המלך, אבל אי"ז מועיל כדי שיוכל לחזור לרצה, דלא מוה"ה מה שעומד לפני המלך אלא אם הוא עומד בתוך תפלתו, ולהכי כשהסיח דעתו מתפלתו הרי הוא כעקר רגליו לעניין זה, ופשוט.

בגליון פרשת נח הובא מה שנשאלתי במי שסיים תפלתו ואינו יכול לפסוע ג' פסיעות משום שאחד מתפלל מאחוריו ורוצה לעקור רגליו להניחם על הסטנדר וכדומה שקשה עליו העמידה הממושכת הרבה זמן, האם יכול לעקור רגליו קודם שפסע ג' פסיעות, ושאלה זו נוגעת הרבה בתפלות של ר"ה ויוה"כ שיש הרבה שמאריכין הרבה בתפלתם וקשה להעמידם לפניהם לעמוד עמידה ממושכת בתנוחה אחת.

וכתבתי דנראה פשוט דשרי לעקור רגליו בלא פסיעות לאחוריו, שהרי עמידה זו אינו לפני המלך, שהרי הוא סיים כבר תפלתו אלא שצריך לפסוע להפריד מן המלך אבל אינו חשוב כעומד לפני המלך לכל דבר. ועוד נראה פשוט שגם מותר לעבור לפני אותו שעומד וממתין לחבירו שייסיים תפלתו ואינו חשוב כמתפלל שאסור לעבור לפניו, לא מבעיא לטעמא שמפריע לו בכוונת התפלה אלא אפי' לטעמא שעובר בינו ובין השכינה שרי כיון שכבר אינו חשוב עומד לפני המלך.

וראייה לדבר שמוותר לעקור רגליו קודם פסיעותיו, שהרי הש"ץ בשני וחמישי עוקר רגליו עם הס"ת קודם שיפסע ג' פסיעות שהרי פסיעותיו של הש"ץ הוא בסוף קדיש תתקבל ושרי לעקור רגליו קודם שיפסע, וגם בכל יום הש"ץ הולך לישב באמירת תחנון קודם שיפסע ג' פסיעות ומבואר שמוותר לעקור רגליו קודם ג' פסיעות, ואע"פ שהש"ץ מותר לעקור רגליו רק לצורך מצוה אבל שלא לצורך מצוה אסור מכל מקום אם היה נחשב כעומד לפני המלך היה אסור לעקור רגליו גם לצורך מצוה, וע"כ דאינו חשוב עוד עומד לפני המלך.

יבואר כוונת המג"א שכל זמן שלא פסע ג' פסיעות אסור לזוז ממקומו

והנה העירוני בזה שהעלמתי עין ממש"כ במ"ב בשם המגן אברהם על מה שכתב בשולחן ערוך סימן ק"ד סעיף ב' היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרן כנגדו, יטה מן הדרך ולא יפסיק, אבל בענין אחר אין לצאת ממקומו עד שיגמור תפלתו, וא"כ הוא בתחנונים שלאחר התפלה.

וכתב עלה במשנה ברורה שם ס"ק ט' דבתחנונים אחר תפלתו אז מותר אם העקירה לצורך מצוה קצת כגון מה שאנו נוהגין בש"ץ שתיכף אחר חזרת התפלה עוקר רגליו ויושב לתחנון במקומות שנוהגין לומר תחנון בשיבה וכן עולה לבימה לקריאת התורה אף שלא הגיע עדיין להקדיש שעם תתקבל שפסע בו הג' פסיעות, או כגון מה דאמרינן בגמרא בר"ע שהיה אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת מרוב כריעות והשתחויות והיינו בתחנונים שלאחר התפלה אבל שלא לצורך אסור להאדם לזוז ממקומו עד שיפסע הג' פסיעות [מ"א], עכ"ל, ומבואר שאסור לזוז ממקומו כלל עד שיפסע ג' פסיעות.

אמנם לכאורה אין ראייה מדבריו שכוונתו שלא לזוז לגמרי ממקומו אפי' להרים רגליו אלא כוונתו שלא לעקור ממקומו וכל שנשאר במקומו אפי' אם מזיז רגליו קצת אינו אסור כיון שאינו חשוב כעומד לפני המלך.

יבואר ראיית מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מהירושלמי דהמסיים תפלתו ולא עקר עדיין אינו חשוב כעומד לפני המלך

והעירוי ידידי היקר הרב חיים מלין שליט"א כמה הערות נכבדות בעניין זה. ראשית, דכמש"כ כבר כתב כן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו שיח השדה (ברכות י, ב), וזה לשונו, המתפלל צריך שייכוין את רגליו. נראה דדוקא המתפלל, אבל אם גמר תפלתו ואין יכול לפסוע מפני אחר שעומד מאחוריו א"צ לכיון את רגליו, ואף דמבואר במ"ב סי' ק"ד סק"ט דשלא לצורך מצוה אסור לזוז ממקומו עד שיפסע הג' פסיעות, הני מילי לזוז ממקומו אבל לכיון רגליו א"צ ויכול לפזרם. וראיה מיר' פ"ק דסנהדרין ה"ב ופ"ב דר"ה ה"ה, ר' חייא בר אבא הוה קאים מוצלי, אעל רב כהנא וקם ליה מצליי מן אחוריי, מן דחסל ר' חייא ב"א מן צלותיה יתיב ליה בלא מיעבור קומי ר"כ [פ', ר"ח היה מתפלל, ובא ר"כ וקם להתפלל מאחוריו, וכשסיים ר"ח את תפילתו ישב במקומו בלא שעבר בתוך ד' אמותיו של ר"כ], וע"כ מיייר שהיה חוץ לד' אמותיו דאל"ה אסור לישב, אלא שלא היה יכול לפסוע שהיה נכנס לתוך ד"א של ר"כ ואפ"ה היה מותר לו לישב, וכ"ש שא"צ לכיון רגליו, עכ"ל מרן הגר"ח שליט"א שם.

הרי דמוכח מרן שליט"א מדברי הירושלמי דהמסיים שמו"ע ולא פסע יכול לשבת, וה"ה שיכול לזוז במקומו, כדלפי זה לא נחשב כעומד לפני המלך, ע"ש. וכן הובא בספר 'אלא ד' אמות של הלכה' (פ"א סי"ד).

בעניין לחזור ולזמר אמת ויצא אחר שכבר אמר אמת בד' אלוקיכם אמת

להתפלל כסדר עד אחר ד' אלהים אמת ושם ימתין בשתיקה, ולא ידבר אפילו בדברי תורה עד שיגיע ש"ן לאותו מקום, ויתפלל עמו כסדר, עכ"ל.

כתב במשנה ברורה סימן ק"ב ס"ק ד' ואם הוא רואה שהצבור יעברו זמן ק"ש ע"י אריכות לא ימתין עליהם אלא כיון שמתחיל ש"ץ ביוצר אור הוא יתחיל לעצמו בלחש

ולכאורה קשה שהרי כיון שאמר אמת שהרי אסור להפסיק בין ויאמר לאמת ויציא א"כ כבר התחיל ברכת אמת ויציא וא"כ הרי גם אם ימתין אחר שאמר אמת אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומה הועיל במה שממתין אחר שאמר אמת וצ"ע.

והיה נראה דכוונתו שיחזור ויאמר אמת ויציא דהיינו שאע"פ שכבר התחיל בברכה מכל מקום כיון דשהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש להכי חוזר ואומר אמת ואין כאן משום מוציא שם שמים לבטלה ולכן כתב המ"ב שימתין אחר שאמר אמת.

אמנם לפ"ז נמצא שאמת שאמר אחר ד' אלוקים אינו חלק מן הברכה של אמת ויציא שהרי חזר ואמר אמת ויציא שנית, ובפשוטו מה שאומר אמת אחר ד' אלוקים הוא שמתחיל הברכה של אמת ויציא וכמו שאמרנו במשנה בין ויאמר לאמת ויציא לא יפסיק היינו שלא יפסיק לעניינת שום דבר בין ק"ש לברכת אמת ויציא ואם יאמר שנית אמת ויציא נמצא שאמת שאמר בתחלה אינו אמת של תחלת ברכת אמת ויציא, וא"כ נמצא שהפסיק בדיבור בין אלוקים לאמת.

ובאמת הש"ן מסיים ד' אלוקים אמת וחוזר ואומר ד' אלוקים אמת, והרי כבר התחיל בברכת אמת ויציא ואין צורך שנית ד' אלוקים אמת הרי כבר התחיל בברכה של

אמת ויציא ואין לו להפסיק באמצע הברכה להשלים ג' תיבות של ק"ש, ובפשוטו צ"ל שאמת הראשון שאמר אינו התחלת הברכה אלא שהשלים אמת אחר ק"ש משום קרא דוד' אלוקים אמת ואחר כך מתחיל בברכה של אמת ויציא, וכמו שבק"ש שעל המטה או בק"ש שקורא קודם התפלה שלא בתוך הברכות הרי אומר אמת אע"פ שאינו צריך להתחיל ברכת אמת ויציא והכי נמי אומר אמת משום לומר ד' אלוקים אמת אבל באמת לא התחיל עדיין בברכת אמת ויציא.

ובאמת במ"ב ס' ס"א סק"ח כתב בשם עשרה מאמרות ובשם הגר"א שלא יאמר הש"ן בתחלה אלא ד' אלוקים ואז יחזור ד' אלוקים אמת ובוה יכול לחזור שהרי עדיין לא התחיל בברכת אמת ויציא, אבל אכתי קשה שהרי הצבור גומרים ומסיימים ד' אלוקים אמת וממתנין לש"ן שישלים ד' אלוקים אמת להשלים ג' תיבות החסירות לרמ"ח תיבות של ק"ש ולכאורה אחר שהתחילו בברכת אמת ויציא איך יכולים להשלים הג' תיבות בשמיעתן מן הש"ן הרי כבר התחילו בברכת אמת ויציא וכל שכבר עקר מקריאת שמע לכאורה אינו יכול להשלים הג' תיבות של ק"ש דאי נימא שיכול להשלים אחר כך הרי יכול להשלים אחר שמו"ע ג"כ וצ"ע.

בעניין למה יצחק לא נשא אשה קודם עקידת יצחק

על ידי העמידה בסניין, וזה מלמדנו הנסיון של עקידת יצחק שנתנסה אברהם אבינו שלא יתקיים הבטחת הקב"ה כי ביצחק יקרא לך וצ"ע והאמת שעקידת יצחק היה האפשרות הבלתי נמנעת כדי לקיים הבטחת הבורא כי ביצחק יקרא לך וצ"ע. והוא מה שאמר הגר"ח זוננפלד שקורין בלתי נמנעת שיש בו ר"ת של מלך על כל העולם, והיינו שבפרשה זו אנו רואים שאין אדם מפקיד על ידי עשיית רצונו יתברך אלא אדרבא וזה לכל הטובה על ידי עשיית רצונו ובוה מתגלה מלאכת שמים. וידוע המעשה בברך מפניכ"ז צ"ל שבא' ממשותיו בחו"ל לאסוף כסף עבור הישיבה, א' מן הגבירים שחפץ בזכות העצומה של החזקת לומדי תורה, קבע עם הרב מפניכ"ז שבא' מימות השבוע שהרב ישהה באזורו, יפגש עמו בתחנת רכבת מסוימת בשעה שמונה בבוקר בדיוק, שבזמן ההוא היה לגביר כמה דקות פנויות גם בכדי לשוחח מעט עם הרב. ובהגיע ערב היום המיועד, הרב עלה על יצועו מעט מוקדם מן הרגיל בכדי לקום למחרת היום בשעה שיוכל להפסיק להתפלל שהחריט בנחתו כיאה וכיאות לעובדי ד', ולהגיע לפגישה עם הגביר בשעה שהתחילו והנה בבוקר שלמחרת הרב איחר מעט לקום, והסתפק בעצמו האם להתפלל במניין של השעה שבע שזו אינה יגיע לתחנת הרכבת באיחור של לכה"כ כחצי שעה ויותר או שינסה למנין שהתחילו בו יותר מוקדם, אך יכנס אליו באמצע התפילה, ומנגד יפסיק לבוא לפגישה עם הגביר בשעה המדוברת. וחשב בעצמו והחליט דמכיון שיש כעת רצון הבורא ית' שהוא יתפלל במנין בצורה מסודרת מכלול רצון סוף, ע"כ נכנס למנין היותר מאוחר אע"פ שיש לו לקיים וכלכלת הישיבה שלא יעצר לנדוד כ"כ הרבה. ולאחר סיום התפילה הרב שם פעמיו לצאת תחנת הרכבת והגיע באיחור של כשלוש רבעי שעה ממה שסיים עם הגביר, והוא מחפש את הגביר ואינו מוצאו, ולאחר מספר רגעים הופיע הגביר לפניו וכל כולו מורגש, ומתנצל בפני הרב על העיכוב הגדול שהתעכב בבוקר מחמת אונס גמור, ומבקש את סליחתו ומחילת הרב על גילת זמנו הקרן וכו', והגביר לא נרגע מהתרגשותו עד אשר כפל ושילש את תרומתו עבור הישיבה. והוא לימוד גדול בעבורינו שמוחזק למען עשיית רצונו ית' ולמנן כבוד שמו, אף פעם לא מפסידים מזה, ולהיפך הרווח הוא כפול ומכופל, הן ברחמינות, הן בגשמיות, הן בעוה"ז הן בעוה"ב, ובכל דבר וענין בחיי האדם.

בעניין גדל שבר המצווה לפי גדל שמחתו והתלהבותו בהמצוה

וכן שמעתי מהג"צ ר' אליהו לאפיאן צ"ל שאמר על הפסוק "הקשיבה אל רינתי כי דלותי מאוד הצילני מרודפי" כי אמצו ממני" ופירש שהרודפים הם המלאכים שבאו ממשעה האדם שהם רודפים אותו, ולכן כתוב "רודפי" שהם רודפים שלו שנעשו ממעשי הרעים "כי אמצו" שהם חוקים ואמציים "ממני" היינו שהוא עשה אותם אמציים וחוקים על ידי שעשה העבירה בתוקף וברצון גדול נעשו הם חוקים ואמציים.

זה לעומת זה עשה הקב"ה

להם וזאת קיום יותר שכל קיומם היה לתועלתו של אברהם בקניין מדת החסד וכשהגיע לשלימותו מדרג נסתלקו אלו מן העולם. וריבוי חסד גאון בהקדמתו ל"ש"ס הגדפם בריש מסכת ברכות כתב דפיקוס הקדמתו מ' שנה אחר בנין בית שש ואז היה ראשית מלכות אלכסנדר מוקדון, ומה שמונין לשטרות היינו מאותו שנה שנפסקה הנבואה מישראל.

ושמעתי מאמוצ"ר הגאון זצ"ל שאיתא בסדר עולם רבה בהגהות הגר"א שבתאור"ז **הגאון זצ"ל** אנושי נכנסת הגדולה על ביטול עבודה זרה מישראל פסקה הנבואה מישראל משום שזה לעומת זה עשה הקב"ה שלא יתכן שיהיה קדושת הנבואה בישראל ולא יהיה ידוע דע"ז שבוה בטל כח הבחירה.

וכן באורתי יום שנפטר אברהם אבינו מן העולם מת נמרוד ע"ז עשו הרשע שהרי באותו יום עבר חמש עבירות והרג הנפש והוא היה נמרוד שבזמן שהיה אברהם אבינו בעולם לא יתכן שלא יהיה כח הגדלות ואמתותו כנמרוד וכשמת אברהם הוכרח נמרוד למות באותו יום כדי שבעולם לא יהיה כוח הטומאה גדול יותר מהקדושה.

הנה ביום שני של ראש השנה קורין פרשת העקידה לעורר זכות דעקידת יצחק ובסוף הקריאה קורין הפרשה דיווגד לאברהם לאמור הנה ילדה מלכה גם היא בנינו וגו', ולכאורה אינו עניין לראש השנה ולמה קורין אותו בר"ה, וביותר שקריאת החמישי שהוא קריאת התוספת לכבוד הוי"ט, קורין ויוגד וגו' וכידוע הגר"א הקפיד לעלות לחמישי ביו"ט שזה העליה שמוסיפין לכבוד הוי"ט, **ושמעתי שהגרי"ש דבליצקי זצ"ל** היה נוהג שהחמישי יקרא מפרשת העקידה, אך מ"מ מנהג ישראל אינו כן, וצ"ב בזה. **וקני מן הגר"ח זוננפלד זצ"ל** אמר שהתיבה האחרונה בפרשת וירא הוא "מעכה" ואמר שהוא ראשי תיבות של 'מלך על כל העולם', אמנם אכתי צ"ב בזה דאיה משמעותו של לפרשה זו ענין של מלך על כל העולם וצ"ב.

ונראה בזה דהנה רש"י בסוף פרשת העקידה על הפסוק אחרי הדברים האלה יגיד וגו' כתב וז"ל בשבוע המור המוריה היה אברהם מהרהר ואמר אלה היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיא אשה מנכות עבר אשכול וממרא, בשור הקב"ה שנולה ברקב בת זוגו, וזה אחרי הדברים האלה ההוריה דברים שהיו על ידי עקידה, עכ"ל, וצ"ב מזה ההרהורים אלו והרי למעשה הקב"ה לא אמר לו לשתמו ומה של לו להצטער שלא השיא אשה.

ובספר אפריון כתב, וכן הוא בספר פה קדוש להגאון ר' יצחק מואלין זצ"ל שאברהם הצטער שמא לא וכה לקיים עקידת יצחק בשלימות ולהקריבו על המזבח משום שזה היה לו בן ואם היה עקידה, כתב וז"ל טעם סיפור זה, גם טעם אומרו אחרי הדברים כי אין לו קשר לידת האמורים מצד מה שקדם, זה הוא להודיע שנולה ברקב בת זוגו של יצחק, וטעם עד עתה ולא קודם כבר הקדמנו כי היה מסטרא נוקבא ולא היה לו נוקבא עד אחר העקידה שנתעברה בנפש הזכר אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם וגו' ובתואל ילד את רבקה וגו', זה הוא עיקר הסיפור, עכ"ל, ומבואר דכל מה שזכר יצחק לבנים הוא ע"י עקידת יצחק ונמצאו למדים שכל הנסיונות שבאים לאדם שנראה לעין שעל ידי המצוה הוא מפקיד כל עתידו הגשמי והרוחני, אלא שצריך למסור נפשו למנן ד' יתברך, והאמת היא שכל עתידו הגשמי והרוחני הטוב יהיה רק

ולא חשבת את בן את יחידך ממני. בפנינים משולחן הגר"א כתב בשמו וז"ל בספר פה קדוש בשם דרשן אחד שהמלאך אמר ממצותו מלאך שלם וחזק ואדיר ונורא שלף גדול המצוה כך הוא גדול ותוקף עוזו של הסניגור הנבאר ממעשיו, ואם עושה המצוה באהבה ברויות ובשמחה נברא המלאך בכל תקפו ואם לא עושה המצוה בשמחה ובשלימות נברא חסר אברים וחלש הרהמן יצילנו.

הנה לא היה מעולם מקום שהיו רשעים כסדום שכל העושה מעשה רשע נקרא סדומי, ולכאורה איך יתכן שדווקא בזמן שהיה עמוד החסד באברהם היה מקום רשע כסדום שלא היה מקום כזה לרוע מאד עד כיום הזה.

וכן צריך ביאור בזה שאברהם אבינו התפלל על סדום כל הרבה תפלות ולא נענה ולמה הטיחו הקב"ה להתפלל ללא תועלת וידוע מה שאמר המגיד מדובנא זצ"ל שכל התפלות הועילו לבניו אחריהם ולכן גילה לו הקב"ה את מפתחו של סדום כדי שיתפלל ויועילו תפלותיו על בניו אחריו.

ושמעתי בשם הגאון ר' יעקב הלל שליט"א שאמר שסדום היה זה לעומת זה לא אברהם אבינו שהשלים עצמו במדת החסד גם בזמן שהיה כנמרוד עם מרשע באופן מבהיל ביותר ועל ידי זה קנה השלימות הגמורה במדת החסד.

כמו שכתב החפץ חיים באהבת חסד והיינו שהתפלל על אלו שהיו המונגדים הגדולים ביותר אלו והיה צריך לשמוח במפתחם ובוה קנה את פסגת מעלת החסד ולכן סדום לא היה